

Stát, režim státu, formy státu

Veřejná správa

STÁT

- forma organizace lidské společnosti
- sdružuje obyvatele na určitém vymezeném území v právně organizovaný celek
- integruje a organizuje občany
- plní celou řadu funkcí (vnitřní a vnější)
- v současné době existuje kolem 200 států

Stát – historie

- Rodové řízení
  - Primitivní společnosti – kočování, předagrární etapa vývoje lidstva
  - Princip personality - vztahy řízeny morálkou a zvyklostmi (sňatkové, lovecké), příbuzenské vztahy – rok, kmen
- Vznik státu
  - Důsledek vzniku zemědělství – sociální diferenciacce
  - Usazování se, označení území, ochrana, početní růst
  - Řád uvnitř, vztahy se sousedními společnostmi – správní struktury
  - Princip teritoriality – územní organizace
- První státní útvary – území úrodného půlměsíce (Nil, Jordán, Eufrat, Tigris) – záplavy, význam
- Egypt, sumerské říše – cca 3500 př. n. l.
- Řekové „polis“ – státní útvar městského typu - město a nejbližší okolí (Sparta, Athény) – nejvyspělejší typ státu. Kolektivní rozhodování a politická participace svobodných občanů – vlastníků půdy. Římané žili také v městských typech státu „civitas“ a celou svou říši nazývali „impérium“.
- Aristoteles považoval stát za přirozený stav. Člověk je tvor společenský „**zoon politikon**“: *Kdo nepotřebuje společnost, je buď bůh nebo zvíře.*

Stát – historie pokračování

- nejprve regulace mocenských aspektů (dělba vlivu)- Řecko, Řím
- politická moc a správa úzce spojena s vlastnictvím půdy – záp. křesťanství charakteristický rozvojlenního systému. Panovník přiděloval léno (lat. feudum – feudalismu). Družiníci – léno pro svou osobu.
- Statuta Konráda II. Oty z roku 1189 – zaručovala nižším feudálům dědičnou držbu jejich lén. Léno bylo dědičné, ale v případě vymření šlechtického rodu půda připadla zpět panovníkovi.
- renesance – od 15. stol. Změny v pojetí
- název „stát“ Machiavelli, 15. století. Dílo Vladař (účel světí prostředky) toužil po sjednocení Itálie pod silným panovníkem pro zajištění ochrany území.
- Veliké změny státu mezi 15.-18.stol. – centralizace politické a vojenské moci
- Vestfálský mír: rovnováha mezi evropskými mocnostmi (1648)
- **Základní posun – svrchovanost - vznik moderního státu – suverenity**
- Prusko – vzor přesně fungujícího byrokratického státu . Habsburská monarchie převzala model – státní reforma z r. 1749 – snaha přetvořit monarchii v unitární absolutistický stát . Zákonodárná moc:
a) vysoká správa - panovník + úřady podřízené panovníkovi ; b) střední správa – zemské úřady; c) nejnižší správa – krajské a městské správní úřady.
- Organizace Evropy v diplomatickém smyslu (civilizovanou formou): Vídeňský kongres (1815) - Rusko, Rakousko, Prusko, později i Francie a Anglie
- 2. pol. 19. st.: do popředí i jiné oblasti než politika (ekonomika - duševní vlastnictví)
- Po 1.sv.v.: udržení míru - Společnost národů
- MP = systém právních pravidel, která regulují vztahy mezi státy jakožto nezávislými subjekty
- Tato historie je zcela jiná než historie vzniku vnitrostátních právních systémů

„úrodný půlměsíc“

Vestfálský mír (1648)

- Ukončil válku - důsledky pro celou Evropu tristní (bída, hladomory)
- Po podepsání míru – propracovaná pravidla pro nové uspořádání Evropy
- Vznik moderního státu, „vestfálský typ státního uspořádání nebo vestfálský typ státu“
- Vznik moderního státu s byrokratickou správou
- V důsledku podepsání míru začal v evropských státech proces sekularizace moci
- Byla ukončena vize i praxe jednotné Evropy pod mocí papeže i císaře
- Formálně uznal **státní suverenitu (SVRCHOVANOST)** jako princip mezinárodního práva
- Stát je svrchovaným správcem území a obyvatelstva, na kterém se rozkládá (žádný jiný subjekt – církev, jiný stát, nemůže zasahovat do jeho vnitřních záležitostí)
- Státy jsou si právně rovny
- Signatáři jsou jedinými existujícími státy
- Další státy musely být formálně uznány již stávajícími signatáři
- Na zbytek světa bylo pohlíženo jako na *terra nullis* (území nikoho).
- Vestfálským uspořádáním začala etapa, kdy státy přestaly potřebovat vladaře z boží vůle i církve obecně

České země po Vestfálském míru

- Zdecimované české obyvatelstvo se po třiceti letech dočkalo míru uprostřed ruin, hladu a zoufalství. Předváleční bohatí sedláci se ocitli na úrovni svých někdejších podruhů. Ve vylidněných městech našli útulky otrlí váleční vysloužilci a tuláci. Seběhli se ze všech končin světa, takže města se proměnila v babilon jazyků a vinou duchovní bídy nových samozvaných obyvatel i v semeniště zločinu a násilí. Venkov přepadáný polozvířecky žijícími ubožáky z lesů na tom nebyl o nic lépe. Nastal mír... krutý však a neradostný, neboť pro naši zemi (jistěže nejen pro ni) a její obyvatele byl vlastně bolestným propadem do minulosti, do poměrů kdysi už překonaných. Strašný požár sice uhasl, zbylo však spáleniště... Dohasla válka, která začala na českém území – v Praze v roce 1618 – vyhadzováním z okna. Prakticky tamtéž skončila – na podzim 1648, za švédského vpádu
- <https://dvojka.rozhlas.cz/463-schuzka-mir-rika-se-mu-vestfalsky-7938544du>.

Velká francouzská revoluce (1789)

- Konec 18. století - 1783 na Islandu vybuchla sopka Laki, spíše 45 km dlouhá průrva - významně proměnila směřování lidské společnosti. Uvolněné jedovaté plyny pozměnily klima na velké části severní polokoule.
- Severní Amerika a Evropa - tuhé zimy, v Africe zničující sucha. Utrpení obyvatel spojené s několikaletou neúrodou vyústilo na řadě míst Evropy v občanské nepokoj
- Vyvrcholení vývoje administrativního státu
- Velká francouzská revoluce – 1789 - 1799
- 1791 – 1792 krátce existující konstituční monarchie
- 24. října 1793 schválil Konvent zavedení nového, revolučního kalendáře. Za začátek letopočtu bylo zvoleno datum 22. 9. 1792, tedy první den Francouzské republiky. Bylo zrušeno otroctví.
- 1792 – 1804 První Francouzská republika, vyhlášena Národním konventem

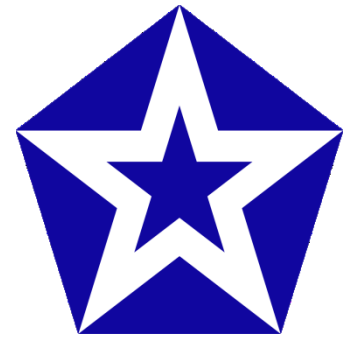
Versailleský systém

- Pařížská konference začala **18. ledna 1919** a trvala déle než rok
- **Účastníci** rozděleni na:
  - a) mocnosti s všeobecnými zájmy** (tedy velmoci): Francie, Velká Británie, Spojené státy, Itálie, Japonsko;
  - b) mocnosti s omezenými zájmy**: mezi nimi bylo i Československo;
  - c) mocnosti, které přímo neválčily**: některé jihoamerické státy, které sice za války zaujaly vůči Ústředním mocnostem nepřátelský postoj, ale své armády na žádné bojiště neposlaly.

Versailleský systém pokrač.

- Mimo mírová jednání zůstalo Rusko, které nebylo, ač patřilo k vítězným státům, přizváno
- V červnu 1919 byla ve Versailles uzavřena **MÍROVÁ SMLOUVA S NĚMECKEM**
- Versailleský mírový systém nevytvářel pevné základy pro mír. Byl založen na mocenské převaze vítězů, vyvolával nespokojenost nejen v poražených zemích, ale i v zemích vítězných (např. Itálie).

Společnost národů

- založena 1920 mezinárodní organizace
- měla se zasazovat o dodržování míru ve světě podle principu **kolektivní bezpečnosti** (žádný konflikt není jen bilaterální; proti útočníkovi zasáhne celé mezinárodní společenství členských států).
- **54 zakládajících států**
- **Společnost národů sídlila v Ženevě**
- činnost značně neefektivní - nedokázala zastavit vojenskou agresi Itálie, Německa a Japonska ve 30. letech, zabránit uzavření Mnichovské dohody, a vzniku 2. světové války
- SN byla formálně rozpuštěna v dubnu 1946, fakticky však přestala fungovat už počátkem roku 1940
- nástupkyní SN se stala Organizace spojených národů

Organizace spojených národů

- Založena 1945 v San Franciscu
- Nahradila Společnost národů, která jako garant kolektivní bezpečnosti a mírového řešení konfliktů neobstála
- Cílem OSN je zachování mezinárodního míru, bezpečnosti a zajištění mezinárodní spolupráce

Teorie vzniku státu

- **Patriarchální teorie** – základem státu je rodina, rod, kmen. Státní moc panovníka se uplatňuje stejně jako moc otce nad rodinou
- **Mocenská t.** – stát je legalizace moci silnějších nad slabšími; trvání autority
- **Smluvní t.** – lidé odevzdali část svých práv a svobod ve prospěch celku.
- **Náboženská (teologická) t.** – stát vznikl z boží vůle a je odrazem boží dokonalosti

Vývoj států

- Latinsky „stato“ = řád, status (Machiavelli)
- Anarchisté – nesouhlas, omezení, bez významu, bezmezná svoboda

ZNAKY STÁTU

- **ohraňené území** včetně pobřežních a vnitřních vod, vzduš. prostoru a geologického podkladu
- **obyvatelstvo** – občané daného státu
- **státní suverenita** (svrchovanost) – stát není podřízen žádnému vnitřnímu ani vnějšímu subjektu; má neomezenou moc rozhodovat o svých vnitřních záležitostech; suverenita států omezována nadnárod. korporacemi a mezinár. org.
- **státní aparát** (státní moc a správa). **Státní moc** - ozbrojená moc (armáda, policie). Zvláštní veřejná moc spočívající ve státním aparátu disponujícím možností donucení
- **právní subjektivita** – stát je PO, vystupuje v právních vztazích (může uzavírat různé smlouvy)

Státy

- **SVRCHOVANOST (SUVERENITA)**

- nezávislost na jiné moci uvnitř i vně
- přirozené vymezení
- dobrovolné omezení (EU x kolonie)
- územní výsost = výlučný výkon suverenity státu na svém území – výjimky

- **ROVNOST**

- rovná práva, výjimky

- suverenita nemůže být absolutní – stát není podřízen jinému státu, ale musí respektovat jiné státy

- **Mezinárodní společenství**

= systém, v němž koexistují a spolupracují jednotlivé státy

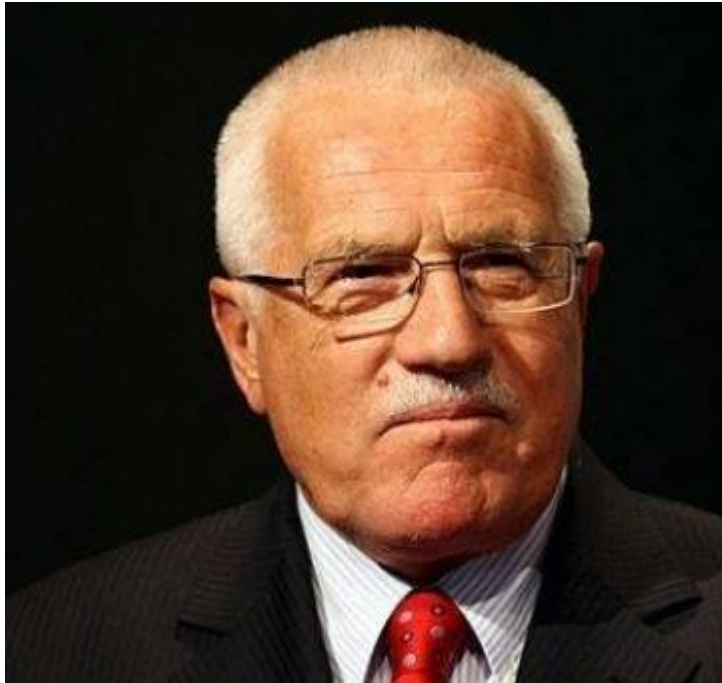

Sdílení suverenity

- jednotlivé země přijímají společná rozhodnutí prostřednictvím evropských orgánů – Evropského parlamentu (členové EP jsou voleni přímo občany), Evropské rady a Rady EU (které zastupují národní vlády). Rozhoduje se poté na základě návrhů Evropské komise, která má za úkol zastupovat zájmy EU jako politického celku.

EU

- je postavena na principech právního státu
- volný pohyb zboží, osob, služeb a kapitálu, zajišťovaný jednotným vnitřním trhem
- veškerá činnost se odvíjí od smluv, které členské země ratifikovaly.
- na prvním místě cílem zachování míru, stability a prosperity v Evropě, stejně jako snaha o zvyšování životní úrovně.
- dodržování lidských práv – za úspěšný boj o demokracii, lidská práva a za usmíření v Evropě a sjednocení kontinentu byla v roce 2012 Evropské unii udělena Nobelova cena míru
- priority: podpora rozvoje hospodářství, zaměstnanosti, konkurenceschopnosti a vzdělávání, zlepšení kvality životního prostředí.

**Sjednocená Evropa je
klasickým utopickým
projektem, pomníkem
marnivosti intelektuálů,
programem, jehož
nevyhnutelným údělem
je krach...**

Margaret Thatcher

Funkce státu - vnitřní

- Bezpečnostní (občané, majetek, fungování)
- Právní
- Ekonomická (podmínky pro chod ekonomiky)
- Sociální (zajištění občanů – nemoc, stáří atd.)
- Kulturní (kulturní dědictví, rozvoj hmotné a duchovní kultury, školství, vědy, výchovy)
- Tvorba a ochrana životního prostředí

Funkce státu - vnější

- Ochrana území
- Vztah s dalšími státy (diplomacie, podmínky mírového soužití)
- Zahraniční obchod (podmínky, vztahy)
- Spolupráce a mezinárodní pomoc (hospodářská, kulturní, politická, sportovní; ohrožení, přírodní a humanitární katastrofy)

Dělení států

- Podle typu hlavy státu (původně aristotelské dělení)
- Podle územního uspořádání státní moci (tzv. státní zřízení) – unitární státy, federace
- Podle typu dělby práce

FORMY STÁTU

Různá hlediska pro dělení:

- Podle způsobu uplatňování moci (forma režimu):
  - **diktatura** – potlačuje LZPS
  - neumožňuje opozici, často nedodrží vlastní zákony – **totalitní** (moc v rukou jedné PS – SSSR za Stalina, Čína, Severní Korea..) a **vojenská** – politická moc je úzce spjata s armádou
  - **demokracie** – *přímá (plebiscitní / plebiscitární)* nejvíce prvků ve švýcarském modelu – referendum, iniciativa, odvolání; a *nepřímá (zastupitelská, reprezentativní – u nás)*

- Podle způsobu získání moci – dědičně či zvolením:
  - **monarchie** – dědičně získaná doživotní vláda – absolutní, konstituční či parlamentní
  - **republika** – představitel je volen – prezident

➤ Podle vztahu výkonné a zákonodárné moci:

- **parlamentní systém** – je slučitelný s monarchií i s republikou; hlavou státu je buď monarcha (GB, Dánsko, Belgie, Švédsko) nebo prezident volený většinou parlamentem nebo přímo (má omezené pravomoci)
- **prezidentský systém** – prezident je zpravidla volen lidem v přímých volbách, má širší pravomoci – typickým příkladem je USA – předsedá vládě (chybí ministerský předseda)
- **poloprezidentský (semiprezidentský) systém** – prezident má větší pravomoci než v systému parlamentním, nepředsedá vládě, zpravidla je volen přímo – Francie

- Život ve státě je regulován určitými **normativními systémy** (morální, náboženské)
- Nejvýznamnější postavení mají normy **PRÁVNÍ**
- **PRÁVO** je systém právních norem, která mají určitou formu a jsou vydaná a vynutitelná státem
- Nejvýznamnějšími právními předpisy ČR jsou Ústava ČR a Listina základních práv a svobod (LZPS)
- Stojí na pomyslném vrcholu našeho právního řádu a mají nejvyšší právní sílu

- **Zákonné právní předpisy:**

PRÁVNÍ ŘÁD
pomyslná pyramida

- ÚSTAVNÍ ZÁKONY
(Úz.č.1/1993 Sb., Úz.č.2/1993Sb.)

- MEZINÁRODNÍ SMLOUVY,
• které byly ratifikovány a vyhlášeny ve Sbírce zákonů ČR

- ZÁKONY a ZÁKONNÁ OPATŘENÍ

- **Podzákonné právní předpisy (prováděcí):**

- NAŘÍZENÍ VLÁDY

- VYHLÁŠKY MINISTERSTEV (a jiných orgánů státní správy)

- OBECNĚ ZÁVAZNÉ VYHLÁŠKY A NAŘÍZENÍ
KRAJŮ A OBCÍ

Dělení podle Aristotela

Aristoteles vnímal demokracii jako negativní (= vláda lúzy, nevzdělaného hloupého davu). Pozitivní formu označoval jako politeá

Antická – přímá, podílel se na ní každý občan. Na sněmu hlasovali všichni svobodní muži nad 21 let, rodiče místní

Zárukou stability jsou zákony.

Nejdůležitější je střední vrstva obyvatelstva

vláda

	ve vlastním zájmu	v zájmu všech
• Jeden vládce	tyranie	monarchie
• Vládne malá skupina	oligarchie (majetek)	aristokracie
• Vládne velká skupina	demokracie	politica (ústavní vláda) politeá (vláda většiny)

Monarchie

- **Absolutní** – panovník je suverénní držitel jednotné, nedělitelné a neomezené moci ve státě. Vykonává ji doživotně a dědičně (Saúdská Arábie, Brunej – sultanát)
- **Konstituční** – panovník se dělí o moc s parlamentem, omezen zákony (ofic. Británie – historický název, přestože má parlament)
- **Parlamentní** – exekutiva (výkonná moc) omezen parlamentem (= funguje podobně jako parlamentní republika; Japonsko)

Republika

- „res publica“ – věc veřejná
- Forma, ve které neexistuje dědičná vláda. Její představitelé jsou voleni pouze na základě ústavy občany nebo zákonodárným sborem
- A) prezidentská
- B) parlamentní
- C) poloprezidentská
- D) kancléřská

Republika prezidentská

- **A) prezidentská**
  - Přímá volba hlavy státu
  - Prezident v čele vlády, řídí výkonnou moc Není premiér (USA)
- **B) parlamentní (ČR) - vláda odpovědná parlamentu. Výkonná moc odpovědná zákonodárné. V Německu nazývána kancléřská**
- **C) poloprezidentská (Francie, Rusko) – prezident i premiér. Kompetence rozdělené (Francie – mezinárodní vztahy prezident, vnitřní vztahy – premiér)**

Dělení státu podle státního zřízení

- **Unitární stát** – jeden stát, jedna ústava, jedno občanství, jediná zákonodárná a výkonná moc, jednotné území státu (ČR)
- **Federace** (federální ústava) – složený stát z více států, jedna ústava, dvojí občanství, svéprávné postavení jednotlivých členských států. Dvoustupňová legitimita (Německo)
- **Konfederace** (mezinárodní smlouva) – vzniká na základě mezinárodní smlouvy. Přejídný model, neživotaschopný
- **Unijní stát** („federace“ na části území – devoluce). Více samosprávných celků na části území. Každý má svou vládu a zákonodárný orgán, podřízeny státním orgánům
- **Personální unie** – více formálně samostatných států spojených osobou panovníka. Výsledek dynastické politiky, nástupnického řádu. Nemá mezinárodně-právní subjektivitu

Uznání státu

- STÁTY SE mění - vznik, zánik (slučování – rozdělování - obnovování)
- **Uznání státu**
- existující stát bere na vědomí, že nově vzniklý útvar je suverénním státem a rovnoprávným subjektem MP (deklaratorní prvek)
- zároveň projevuje vůli vstoupit s takovým státem do právních vztahů, které jdou dále než základní práva a povinnosti států (konstitutivní prvek)
- retroaktivní účinek – vztahuje se k okamžiku vzniku nového státu
- **Uznání vlády:**
- jen při neústavní změně – např. Bělorusko po prezidentských volbách, zmanipulované volby, ovládá-li většinu území nebo alespoň je-li taková pravděpodobnost
- Libye - stát existoval pořád, vláda se změnila

Uznání státu

- **uznání de iure** – plné, konečné a neodvolatelné, podle zákona
- **uznání de facto** – omezené a prozatímní – může vést k založení jakéhokoli právního poměru, který jde nad míru základních práv a povinností států, lze ho kdykoli odvolat nebo nahradit uznáním de iure, státy užívají, pokud potřebují rychle upravit svůj poměr k novému státu a přitom nemají důvěru k jeho trvání (případně si jeho existenci nepřejí)

Forma uznání státu

- **výslovné** – každý formální akt, kterým uznávající stát přímo vyhláší svou vůli druhý stát uznat

- **mlčky (konkludentní)** – oficiální akt, uznání nového státu - vlády, uzavření dohody, ne ale společná účast na mezinárodní konferenci, v mezinárodní organizaci, ani podpis mnohostranné mezinárodní smlouvy

- **nevýslovné**

uznání vlády zpravidla výslovné (politická podpora)

Nelze uznat stát, který vznikl cestou porušení mezinárodního práva.
Uznání státu je spíše politická než právní otázka.

Uznání vlády

- Kritéria uznání státu: právní - uvedené znaky (Montevidejská úmluva) + okolnosti vzniku + politické
- **UZNÁNÍ VLÁDY:** efektivnost, stabilita (a taky ta formální vláda)
- většinou kritéria politická
  - de facto - alespoň určitý vliv,
  - de-iure - trvalý a pevný vliv
- Lze de iure uznat i vládu, která kontroluje jen část území nebo je v exilu!

Příklady

- Taiwan - politicky
- Kypr
- Abcházie, Jižní Osetie
- Kosovo - vznik nebyl protiprávní (MSD)
- Palestina - nečlenský stát OSN
- Uznání vlády: Libye, Ukrajina

Přehled neuznaných zemí

Státy částečně mezinárodně uznávané

- Severní Kypr od roku 1974 (uznáno 1 členským státem OSN v roce 2014: Turecko)
- Kosovo od roku 2008 (uznáno 105 členskými státy OSN v roce 2014)
- Tchaj-wan od roku 1949 (uznáno v roce 2014 21 členskými státy OSN a Svatým stolcem)

Státy neuznané na mezinárodní scéně, de facto ovládající jejich území

- Náhorní Karabach od roku 1991; uznána jako součást Ázerbájdžánu
- Podněstří od roku 1990; uznána jako součást Moldavska

Území s neurčeným stavem

- Palestina (uznána jako stát OSN (pozorovatelský stát OSN) a některé státy, Palestinu uznává více než 100 států, z nichž některé, včetně Polska, uznávají palestinskou národní správu jako předmět mezinárodního práva, nikoli jako palestinský stát)

Občanství

- Státní příslušnost
- Plnoprávné členství jedince v daném státu na daném území
- Právní svazek mezi státem a fyzickou osobou
- V demokratickém státě
  - a) Zaručuje rovnost s ostatními občany státu
  - b) Garantuje práva a povinnost
  - c) Poskytuje bezpečnost a ochranu
- Prokazuje se
  - Občanským průkazem ČR
  - Cestovním pasem ČR
  - Osvědčením o státním občanství ČR, nesmí být starší než 1 rok
  - Listinou o nabytí a udělení státního občanství ČR, nesmí být starší 1 rok
- Nabytí a pozbytí
- Není právní nárok na získání žádosti na základě žádosti
- Občan ČR může mít např. dvojí občanství

Státní občanství

Nabytí a pozbytí

- **Nabytí**

- a) Narozením – alespoň jeden z rodičů je státním občanem ČR. Pokud jsou oba rodiče dítěte bezdomovcem a alespoň jeden z nich má na území ČR ke dni narození dítěte povolen pobyt na dobu delší než 90 dnů)
- b) Osvojením (rodiče občané ČR)
- c) Určením otcovství (nemanželské dítě, otec je občanem ČR). *Postup, kdy dítě cizinky získalo občanství, když je český muž prohlásil za své, zneužíván, v roce 2013 navrženo, aby muži, kteří se s matkou svého dítěte neoženili, své otcovství doložili testy DNA.¹ Návrh zákona byl kritizován jako diskriminační, upřednostňující kontrolu nad zájmem dítěte a nejasný v případě, kdy testy DNA nebudou možné kvůli úmrtí otce nebo finanční tísní*
- d) Nalezením na území ČR - *dítě mladší 3 let nalezené na území ČR, jehož totožnost se nepodaří zjistit, nabývá státní občanství České republiky dnem nalezení na území České republiky, pokud do 6 měsíců ode dne nalezení nevyjde najevo, že nabylo státní občanství jiného státu*
- e) Udělením - občané cizího státu trvale žijící na území ČR, splní-li zákonem stanovené podmínky a požádají o občanství; sňatkem; přijetím do státní služby...
- f) Prohlášení - osoba, která byla k 31. prosinci 1992 státním občanem České a Slovenské federativní republiky

- **Pozbytí (expatriace)**

- a) Prohlášením (v cizině trvale žijící občan ČR, který má cizí státní občanství, se může občanství ČR vzdát)
- b) Není v ČR přihlášen k trvalému pobytu
- c) Nabytím cizího státního občanství (na vlastní žádost se člověk cizím státním občanem a prohlašuje vzdání se státního občanství ČR)
- d) Smrtí

Bipolité, apatrité (apolité)

- Nežádoucí
- Apatrité
  - bez diplomatické ochrany, hrozí vyhoštění
  - tzv. bezdomovci, např. narozené děti osob bez státního občanství
- Bipolité
  - Osoby s dvojím státním občanstvím
  - Dítě získává dvojí státní občanství např. proto, že se narodilo rodičům, kteří jsou státními občany jiného státu. Narozené dítě získává státní občanství státu, jehož občany jsou rodiče, a zároveň občanství státu, na jehož území se narodilo.
- **Úmluva o omezení případů bezdomovectví** přijata na konferenci OSN v 1961. ČR se připojila v roce 2001
- Žádný ze smluvních států nesmí zbavit občanství osobu nebo skupinu z důvodu jiné rasy, etnika, náboženství nebo politických důvodů (neexistující stát – v ČR občané Sovětského svazu)

Národ

Národ

- **společenství lidí se společným jazykem, tradicemi, zájmy, zvyklostmi, vírou**
- myšlené (představované) společenství, tj. výsledek identit jednotlivých osob
- existence národa je dána vlastním státem
- 4 typy liberálně-demokratických národů:
  - a) Starousedlický občanský (Francie, Británie)
  - b) Starousedlický etnický (Německo)
  - c) Přistěhovalecký občanský (USA, Kanada, Austrálie)
  - d) Přistěhovalecký (Izrael)
- u mnoha lidí není vědomí národa dodnes vyvinuto: často pohraniční kulturně smíšené obyvatelstvo nebo etnika, která neprošla procesem moderního nacionalismu (u nás někteří Romové)

Národnost

- příslušnost k určitému národu
- v současnosti citlivý údaj, subjektivní pocit
- povinným údajem s velkým významem byla v komunistických zemích. Vzhledem k vyhraněné nacionální politice komunistů vůči menšinám (zejména Židům), byla zneužívána k diskriminaci obyvatel v zaměstnání, vzdělání apod.
- již za 1. republiky u nás zrušeno určování národnosti zvenčí bez vědomí dané osoby podle např. používaného jazyka. Do 15 let rozhodují o národnosti dítěte rodiče. V případě nerozhodné identity je možné uvést národnost dvojí
- z výsledků sčítání lidu (po revoluci 1991 a 2001, další 2011) se čerpá údaj o velikosti národnostních menšin v zemi

Národnost - svět

Západ

- není používána v anglosaském světě a „na západ od Rýna“, což souvisí s rozdělením na **západní „politický“ národ**
- ***národ je jen tam, kde je jeho stát***
- v době nacionalismu byl stát již kulturně sjednocen, takže nemusel řešit rozpor mezi státem a etnikem; kdo se stane státním příslušníkem, je automaticky členem národa
- národnost znamená totéž co občanství, je bezvýznamná a nepoužívá se; příklad Francie, později přistěhovalecké státy – USA

Východ

- **východní „etnický“ národ**
- ***národ je jen tam, kde je jeho etnikum, bez ohledu na stát/státy***, ve kterém se právě nachází
- v době nacionalismu byly státy kulturně rozmanité nebo naopak jedna kultura zasahovala do více států
- členem národa se lze stát jedině přijetím jeho etnické identity, přičemž státní občanství se od národnosti se odděluje, jsou významné oba údaje; příklad Německo, Česká republika, Polsko atd.

Nacionalismus

- ❖ Spojen s celkovou modernizací evropské společnosti:
  - zrušení nevolnictví, kapitalistická industrializace
  - příliv pracovníků z vesnic do měst
  - vykořeněný proletariát (sounáležitost s vesnicí a jejím příbuzenským společenstvím narušena)
  - nacionalismus jako nová idea, která by proletariát zakotvila a dala mu novou identitu. Paralelně s tím postupně formování intelektuálních elit (často např. zchudlých šlechticů v konkurenci moderních továren) mimo hlavní/vysokou kulturu (např. Češi v německém prostředí)
  - elity popisovaly a zkoumaly svou kulturu (především jazyk)
  - čerpaly inspiraci z venkova (sběr lidových pohádek a zvyklostí)
  - vykořeněné dělníky skrze vzdělávací a další instituce vedly k přijetí ideje vzájemnosti s lidmi, které nikdy nepotkali a neviděli, na základě (elitami vypreparované a popsané) společné kultury (zejm. jazyka). Pocit příbuznosti přenesen na imaginární rovinu. Tato představa ulehčena díky vzrůstající gramotnosti a technické dokonalosti tisku
  - lidé se mohli skrze text (navíc pro všechny stejný a čtený ve stejnou dobu ve formě novin) dozvědět o jiných jim podobných lidech
  - vznik národa jako „myšleného (představovaného) společenství“
- ❖ Vrcholnou fází nacionalismu (po utvoření národní identity) je snaha o sjednocení hranic národa a hranic politické jednotky (státu) dvěma hlavními způsoby: A) vypudit z rámce svého státu národy či části národů jiných (např. vyhnání Němců z Čech a Polska po 2. světové válce); B) rozšířit hranice státu na území, kde žijí části národa vlastního (např. Hitlerovo zabrání českých Sudet). Protože již téměř na celém světě nacionalistická fáze tvorby národní identity proběhla, je právě tato snaha v poslední době nejvíce viditelnou stránkou nacionalismu.
- ❖ Dokáže motivovat k velikým činům: pozitivním (oběť pro svobodu a nezávislost, umělecké počiny) i negativním (války, teror, genocida)
- ❖ Díky svým negativním projevům získal nacionalismus pejorativní nádech v některých prostředích (jazycích), např. u nás (méně již např. v angličtině) a významově se blíží „národnímu šovinismu“ (národní zášti)

Národ x etnikum

Národ

- Kulturní a politické společenství
- Na jeho utváření mají největší vliv společné dějiny, území, jazy
- Často vázán na konkrétní stát

Etnikum

- Národnostní menšiny
- Skupina jedinců s vlastní etnicitou
- Především kulturní rozdíly mezi skupinami

Migrace a multietnická společnost

- Globalizace
- Stěhování za prací
- Prchající před občanskými válkami, přírodními katastrofami, politickým útlakem (politická migrace – status uprchlíka – povinnost zemí)
- Stěhování za lepšími životními podmínky (ekonomická migrace)
- Změny místa pobytu (legální x nelegální)
- Emigrace
- Imigrace
- **S rostoucím počtem migrantů a jejich potomků se mění povaha společnosti**
- Velké kulturní rozdíl
- Společnosti se mění z národních na multietnické
- Odhad 150 – 200 mil. obyvatel

Občan a obyvatel

- Občan – pojem politický; příslušnost ke státu
- Obyvatel – pojem geografický; příslušnost k území
- Občan Francie může být obyvatelem Brna